

Nr 182.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående ändrad disposition av bergsstatsboställena i Filipstad och Kopparberg; given Stockholms slott den 2 mars 1945.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Bertil Ohlin.

Utdrag av protokollet över handelsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 2 mars 1945.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, BERGQUIST, DOMÖ, EWERLÖF, RUBBESTAD, OHLIN, ERLANDER, DANIELSON, ANDRÉN.

Efter gemensam beredning med cheferna för finans- och ecklesiastikdepartementen anmäler chefen för handelsdepartementet, statsrådet Ohlin, fråga angående *ändrad disposition av bergsstatsboställena i Filipstad och Kopparberg* samt anför därvid följande.

Genom Kungl. Maj:ts beslut den 11 juni 1937 (SFS nr 325) ändrades rikets indelning i bergmästardistrikt. Härvid hänfördes bl. a. Värmlands och Örebro län till det nybildade Västra distriktet. Bergmästaren i detta distrikt disponerar såsom tjänstebostad bergmästarbostället Knutsberg vid Nora. Däremot ha bergsstatsboställena i Filipstad och Kopparberg upphört att tjäna såsom boställen åt bergsstatstjänstemän.

Den 18 mars 1938 uppdrog Kungl. Maj:t åt kommerskollegium att tills vidare omhändertaga förvaltningen av sistnämnda båda boställen. Kolle-

gium har därefter i skrivelser den 20 januari 1940 och den 3 januari 1944 framlagt förslag rörande boställets disposition.

Innan jag närmare redogör för kollegii förslag torde jag få i korthet beröra de bägge boställets tillkomsthistoria och vissa andra förhållanden, som äro av betydelse i förevarande sammanhang.

Genom Kungl. Maj:ts brev till bergskollegium den 15 april 1699 uppläts bl. a. ett hemman i Filipstad till ständigt boställe åt bergmästaren i Filipstads bergslag. Den 7 maj 1775 nedbrann bergmästarbostället. Därefter inköpte en sammanslutning av bruksägare, kallad »Wermelands och Dahls respektive Bruks Societet», en annan tomt i Filipstad, belägen på en udde i sjön Daglösen, till bergmästarboställe samt anslog medel till uppförande av boställsbyggnader. Samtidigt försålde societeten det gamla bergmästarbostället. Kostnaderna för underhållet av det nya bostället synas intill senaste tid ha bestritts av societeten.

Det nuvarande boställets taxeringsvärde utgör 50 000 kronor, varav 10 000 kronor markvärde. Byggnaderna å bostället äro brandförsäkrade för 91 500 kronor. Markens areal utgör enligt tomtboken 9 777,60 kvadratmeter.

Till bergmästarbostället höra vissa kapitalmedel, beträffande vilka må anföras följande. Den 28 maj 1765 inköpte bergmästaren Carl Leijel ett torp, kallat Fördärvet. Detta torp brukades därefter under bostället av efterföljande bergmästare. Mot slutet av 1800-talet fördes en rättegång mellan f. d. bergmästaren A. Sjögrens dödsbodelägare, å ena, samt kronan, å andra sidan, om bättre rätt till lägenheten. Kronan vann processen (se Nytt Juridiskt Arkiv I 1900 not A 280). Jämlikt Kungl. Maj:ts beslut den 25 maj 1905 överläts nyttjanderätten till lägenheten till vissa enskilda personer mot ett belopp av 5 000 kronor. Den årliga avkastningen av medlen, som bilda en fond benämnd »Bergmästarboställets i Filipstad försäljningsmedel», har jämlikt sistnämnda beslut uppburits av boställsinnehavaren.

I ersättning för en från bostället bortförd ekonomibyggnad hava vissa bruksägare i en i Nytt juridiskt arkiv I 1911 not A 207 refererad rättegång — som jämväl gällde bättre rätt till själva bostället — förpliktats utbetala 5 000 kronor, varav, sedan visst belopp tillgodogjorts bergmästaren för verkställd förbättring å bostället, resten eller cirka 4 300 kronor tillgodoförts statsverket. Såsom ersättning för byggnaden har boställshavaren enligt Kungl. Maj:ts brev den 13 juni 1913 åtnjutit ett anslag av 215 kronor från allmänna indragningsstaten.

Genom köpebrev den 2 maj 1763 försålde bergmästaren i Nya Kopparbergs bergmästardöme Detlof Heijkensköld sin bergfrälsegård Storgården i Nya Kopparbergs socken till bergmästarboställe i Nya Kopparbergs, Grythyttans, Hällefors och Hjulsjö bergslag. Köpeskillingen betalades av »Respektive Herrar Bruksägare och Bergsmän», men underhållet av bostället synes därefter ha åtminstone i huvudsak bekostats av boställshavaren. Den 13 november 1874 förordnade Kungl. Maj:t, att Stora gården skulle vara gruvingenjörsboställe i dåvarande Mellersta distriktet. Stora gården redovisas i

gällande jordebok som krono under allmän disposition. Från bostället ha vid olika tillfällen avskilts områden, för vilka ersättning bekommit i penningar. Sålunda avsöndrades den 9 augusti 1878 lägenheten Frövi Ludvika järnvägsjord nr 1 Stora gården. Av köpeskillingen för denna lägenhet erhöll boställshavaren viss del, under det att återstoden, 844 kronor 5 öre, tillgodofördes statsverket. I ersättning härför erhöll boställshavaren jämlikt Kungl. Maj:ts beslut den 1 juni 1877 årligen 42 kronor från allmänna indragningstaten. Vidare ha vid andra tillfällen betydande områden avskilts från bostället. Ersättningarna härför, utgörande tillhopa omkring 50 000 kronor, ha tillförts en fond »Gruvingeniörsbostället Stora gårdens försäljningsmedel». Avkastningen av fonden har uppburits av boställshavaren.

Av bostället återstå numera dels en boställstomt med tillhörande trädgård m. m., dels en arkivtomt och dels en obebyggd tomt. Boställets areal utgör 67 080 kvadratmeter. Byggnaderna å bostället äro brandförsäkrade för 96 400 kronor, och taxeringsvärdet utgör 31 700 kronor, varav 5 000 kronor för markvärdet.

Jämlikt Kungl. Maj:ts beslut den 25 januari 1935 skola de båda boställena betraktas såsom byggnadsminnesmärken enligt kungörelsen den 26 november 1920 (nr 744).

De båda nämnda fonderna förvaltas av statskontoret. Genom beslut den 19 augusti 1938 anbefalldes Kungl. Maj:t dels statskontoret att tillföra fonden »Bergmästarboställets i Filipstad försäljningsmedel» nyssnämnda årliga belopp av 215 kronor och fonden »Gruvingeniörsbostället Stora gårdens försäljningsmedel» nyssnämnda årliga belopp av 42 kronor samt dels kommerskollegium att till respektive fonder redovisa inflytande hyresmedel och andra inkomster, som kunde erhållas från boställena. Vid utgången av budgetåret 1943/44 uppgick Filipstadsfonden till 8 364 kronor 34 öre och Kopparbergsfonden till 64 758 kronor 23 öre.

I sin skrivelse den 20 januari 1940 har *kommerskollegium* anfört, att kollegium med hänsyn till oklarheten rörande äganderätten till boställena funnit sig böra före framläggande av förslag till den framtida dispositionen av dem träda i förbindelse med företag och personer, som kunde tänkas vara innehavare av upplåtarnas möjliga rätt. Vad angår bostället i Filipstad hade förhandlingar förts med sammanslutningen »Värmlands och Dals bruksägare». Bruksägarna hade vid sammanträde den 19 december 1938 beslutat avstå från sina äganderätts- och dispositionsanspråk till bostället under förutsättning, att bostället jämte tillgångar överlämnades till en stiftelse med ändamål att understödja bergsbruk och skogsbruk genom anslag till forskning, undervisning m. m. Beträffande bostället i Kopparberg hade förhandlingar förts med ägarna till såväl i drift varande som nedlagda järnverk och tackjärnshyttor inom det forna Nya Kopparbergs bergmästaredöme jämte representanter för de s. k. Kopparbergslagen. Dessa intressenter hade den 28 december 1938 beslutat godkänna, att samtliga de tillgångar, som representerades av bergsstatsbostället i Kopparberg, överlämnades till en stiftelse,

vars avkastning skulle användas till bergsbrukets främjande. Härvid hade antecknats att begreppet bergsbruket tagits i vidsträckt bemärkelse och avsåge såväl järnmalmsgruvor samt järn- och stålindustrien som sulfidmalmsgruvor och därtill hörande förädlingsindustri. Vid de båda nämnda sammanträdena hade godkänts likartade grunder för utseende av stiftelsernas styrelser, tillsyn över dem m. m., varvid järnkontoret avsågs erhålla en central ställning. På föranledande av kommerskollegium hade därefter järnkontoret i skrivelse den 15 maj 1939 förklarat sig berett att åtaga sig ifrågavarande uppgifter. De båda stiftelserna skulle benämnas »Wermlands och Dals bruksägares stiftelse för främjande av bergsbruk och skogsbruk» respektive »Hellefors, Hjulsjö och Nya Kopparbergs stiftelse för bergsbrukets främjande».

Kollegium har vidare anfört följande.

Det kan vara ovisst huruvida de vid nämnda sammanträden närvarande kunna anses helt och fullt representera samtliga intressenter i respektive boställen, även om kallelser till sammanträdena införts i Post- och inrikes tidningar och tillställts kända intressenter etc. Vid ett överlåtande till stiftelserna av de nu av statsmyndighet förvaltade tillgångarna borde därför av stiftelsernas styrelser avgivas förbindelser att stiftelserna svarade för de krav som möjligen kunna resas mot kronan av intressenter, vilka icke deltagit i ovannämnda beslut.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställde kommerskollegium, bland annat, att Kungl. Maj:t måtte *dels* uppdraga åt kommerskollegium att, sedan styrelser för ovannämnda stiftelser utsetts, till dessa överlämna bergmästarbostället i Filipstad och gruvingeniörsbostället Stora gården i Kopparberg, *dels ock* anbefalla statskontoret att till de båda stiftelsernas styrelser överlämna befintlig behållning å »Bergmästarboställets i Filipstad försäljningsmedel» respektive »Gruvingeniörsbostället Stora gårdens försäljningsmedel».

Över kommerskollegii framställning avgav *kammarkollegium* den 19 april 1943 infordrat utlåtande. Ur detta utlåtande, som innehåller omfattande rätts-historiska utredningar beträffande de båda boställena, äro de inledningsvis återgivna uppgifterna beträffande boställena hämtade. Då statsrådsprotokollet icke torde böra belastas med mera ingående referat av dessa utredningar, ber jag att här få återgiva allenast det väsentliga av de slutsatser, vartill kammarkollegiet finner de verkställda utredningarna böra leda.

Kammarkollegium anför bland annat följande.

Beträffande bergmästarbostället i Filipstad framgår att kronan år 1699 till sådant boställe anslagit viss fastighet samt att vederbörande brukssocietet år 1775 utbytt hustomten till bostället mot en annan av brukssocieteten inköpt hustomt. Kollegium finner för sin del det böra anses, att genom detta utbyte den nya hustomten antagit boställes karaktär och tillhör kronan.

Bostället i Kopparberg har icke anslagits av Kungl. Maj:t och kronan utan synes hava anskaffats av vederbörande brukssocietet och bergsmännen i vederbörande bergslag. Anledningen härtill har icke kunnat utronas. Några omständigheter, som föranleda till antagandet att bostället övergått till Kungl. Maj:ts och kronans ägo, hava icke kunnat påvisas, och tillräckliga skäl synas ej föreligga för antagande att bostället, sedan bergmästarbefattningen i Kop-

parberg indragits, ändock bör utgöra avlöningstillgång, som må disponeras för bergsstatens avlöning, så länge denna stat bibehålles.

Nybyggnads- och underhållsskyldigheten i fråga om bergmästarboställets laga hus bör enligt för bostället i allmänhet gällande regler hava gentemot det allmänna ålegat boställshavarna. Enligt ett Kungl. Maj:ts beslut den 9 september 1741 har dock till byggnad och underhåll av bergmästarbostället Väsby vid Sala, ett boställe varom nu icke är fråga, anslagits årligen 50 daler silvermynt eller mera efter bergskollegii beprövande. Intet antyder emellertid att något anslag av statsmedel utgått till nybyggnad och underhåll vid nu ifrågavarande bostället. Bruksägarna hava däremot vid upprepade tillfällen lämnat bergmästarna hjälp med byggnadsskyldigheten. Detta bistånd har i vissa fall lämnats under former, som synas giva vid handen att bruksägarna ansett sig medansvariga för boställets vidmakthållande. Anledningen härtill har ej kunnat utrönas men kan måhända sökas i bruksägarnas intresse av att få behålla de olika bergmästarbefattningarna. Beträffande bergmästargården i Kopparberg har bergslaget dock uttryckligen fritagit sig från byggnadsskyldighet. Att bruksägarna under vissa perioder ombesörjt nybyggnad och underhåll å boställena eller på annat sätt bistått bergmästarna torde icke hava medfört att de laga husen upphört att vara tillhörigheter till boställena. Åbyggnaden å bostället i Filipstad synes därför tillhöra Kungl. Maj:t och kronan liksom boställstomten.

Vid 1937 års omreglering av bergmästardistriktet lades de två ursprungliga distrikt, som hade bostället i Filipstad och Kopparberg respektive, helt till nuvarande Västra distriktet med stationsort för bergmästaren å bergmästarbostället Knutsberg vid Nora. I samband härmed meddelades icke några föreskrifter angående dispositionen av de genom bergmästarbefattningarnas indragning obehövlige boställena. Dessa äro därför alltjämt odisponerade. Någon rätt för bergmästaren i Västra distriktet att tills vidare, i avbiden på Kungl. Maj:ts beslut om de obehövlige boställets disposition, förfoga över dem synes ej föreligga. Än mindre synes bergmästaren i Västra distriktet, på den grund att han övertagit de arbetsuppgifter, som tidigare ålegat de bergmästare, åt vilka de nu lediga boställena varit anvisade, äga rätt att disponera över boställena.

Om bergmästaren skulle förmena sig äga en dylik rätt, ankommer emellertid prövningen av hans anspråk på allmän domstol. Kollegiet anser emellertid med hänsyn till föreliggande omständigheter, att beslut om dessa boställets disposition redan nu må kunna meddelas utan att en eventuell rättgång först avvaktas. Härvid torde dock dispositionsbesluten böra meddelas under förbehåll för den enskilda rätt till boställena, som må föreligga.

Kammarkollegium övergår därefter till att behandla de av kommerskollegium framställda förslagen till disposition av boställena. I fråga om bergmästarbostället i Filipstad yttrar kammarkollegium, att då bostället vore att anse såsom av kronan anslaget, ville kammarkollegium ifrågasätta om icke i första hand borde övervägas att indraga bostället med tillhörande fondmedel till kronan. Bostället syntes därefter lämpligen böra ställas under byggnadsstyrelsens vård och inseende och upplåtas till hembygdsgård eller för något annat lämpligt, därmed jämförligt ändamål.

I fråga om bostället i Kopparberg anför kammarkollegium allenast, att Kungl. Maj:ts medverkan till den ifrågasatta nya anordningen torde med hänsyn till fastighetens hittillsvarande disposition vara erforderlig. Bostället borde komma till användning för något ändamål, som kunde ligga inom

ramen för den forna menighetens intressen. Huruvida den föreslagna stiftelsen fyllde dessa fordringar eller eljest kunde anses i allo lämplig syntes icke falla under kammarkollegii bedömande.

Från kammarkollegii sålunda beslutade yttrande var föredraganden, *sekreteraren Bjarne*, skiljaktig. Enligt reservantens mening talade åtskilliga skäl för att förmånerna av Filipstadsbostället borde tillkomma nuvarande bergmästaren i Västra bergmästardistriktet. Beträffande Kopparbergsbostället ansåg reservanten, att då en donations ändamål principiellt icke borde ändras, vore det riktigast att bostället bibehölles vid bergmästartjänsten i orten. Kammarkollegium hade därför enligt reservantens mening bort i utlå-tandet till Kungl. Maj:t hemställa, att den föreliggande framställningen icke måtte föranleda annan åtgärd än att Kungl. Maj:t täcktes *dels* förordna att bostället i Filipstad med tillhörande fondmedel skulle vid nuvarande bergmästarens i Västra distriktet avgång från tjänsten eller den tidpunkt där-förinnan, som bergmästaren kunde medgiva, indragas till statsverket *dels* ock överlämna handlingarna i ärendet till kommerskollegium för den åtgärd, som, i syfte att boställena måtte kunna efter laga syn övertagas av bergmästaren i nyssnämnda distrikt, ankomme å ämbetsverket enligt gäl-lande instruktion.

Över den sålunda föreliggande utredningen inhämtades yttrande av *justitiekanslersämbetet*, som i utlåtande den 18 december 1943 anförde bland annat följande.

Frågan om äganderätten till bergmästarbostället i Filipstad har, ehuru bostället varit föremål för rättegångar och kronan genom meddelad dom tillerkänts rätt att tillträda detsamma för vederbörande bergmästares räkning, dock icke blivit rättsligen avgjord. Kammarkollegiet har uttalat, att bostället tillhör kronan. Vad remisshandlingarna upplysa om den ursprungliga markupplåtelsen finner justitiekanslersämbetet tala för riktigheten av denna uppfattning. Att döma av uppgifterna om boställets handhavande och bebyggande torde dock knappast en sådan uppfattning hava gjort sig gäl-lande under boställets hela tillvaro. Till större delen synes ock det nuvarande värdet av bostället härröra från enskilda.

I likhet med kammarkollegiet anser justitiekanslersämbetet omständigheterna icke föranleda till antagande att bergmästarbostället i Kopparberg, vilket synes hava anskaffats av brukssocietet och bergsmän, övergått i kronans ägo. Härav lär emellertid ej utan vidare följa att bostället, då bergmästardistriktet omreglerats, kan återkrävas av dem, som eventuellt må anses numera representera de ursprungliga givarna. Med vanliga regler beträffande donationer torde bäst överensstämma att, om annan befattningshavare vid bergsstaten icke har rättsligen grundade anspråk på att komma i åtnjutande av boställsförmånen, beslut meddelas om boställets användning för nytt ändamål, som kan anses i någon mån gagna det ursprungliga syftet med donationen eller stå detsamma nära.

Frågan om enskilds rätt till berörda boställen kan givetvis icke slutgiltigt prövas i förevarande ordning. Vad angår bergmästarens i Västra distriktet eventuella anspråk kan framhållas, att den nuvarande innehavaren av befattningen inträder i pensionsåldern vid mitten av år 1945. Anledning torde icke föreligga att taga hänsyn till anspråk från blivande innehavare av bergmästartjänsten. Hinder synes således icke möta att meddela beslut om

bostälленas användande för tiden efter den nuvarande befattningshavarens avgång från tjänsten, liksom ej heller från tidigare dag, såframt denne, som ej är hörd i ärendet, förklarar sig ej hava något att däremot erinra. Lämpligt torde dock vara att, såsom kammarkollegium föreslagit, förbehåll göres för enskilds rätt.

Medan kommerskollegium tillstyrkt godkännande av förslag om upprättande av två särskilda stiftelser grundade på bergmästarboställena i Filipstad och i Kopparberg jämte vissa fondmedel, har kammarkollegium beträffande förstnämnda boställe ifrågasatt, att detta jämte vid detsamma förefintliga fondmedel skulle indragas till Kronan och att bostället därefter skulle upplåtas till hembygdsgård eller därmed jämförligt ändamål.

Att så förfara som kammarkollegium ifrågasatt beträffande Filipstadsbostället jämte därtill hörande fondmedel synes ej möta hinder. Därest emellertid, såsom kammarkollegium avsett, bostället, som representerar huvuddelen av boställstillgångarna, även vid indragning till statsverket icke skulle utnyttjas för dess eget behov, vill det synas, som om tanken att av boställstillgångarna anordna en stiftelse för främjande av bergsbruk och skogsbruk vore mera tilltalande. Om än det förhållandet, att under gångna tider enskilda medel i avsevärd mån bidragit till att förse bergmästaren med vederbörligt boställe, numera saknar laga betydelse, får det dock anses skäligt, att hänsyn till berörda förhållande tages vid avgörande av frågan om huru omförmälda tillgångar böra disponeras. Till förmån för kommerskollegii förslag talar ock att eventuell tvist med bruksägarna om rätten till bostället jämte fondmedel därigenom synes undvikas.

Vad angår bergmästarbostället i Kopparberg torde intet vara att erinra mot att av boställstillgångarna i huvudsaklig överensstämmelse med framlagt förslag bildas en stiftelse.

I skrivelse den 3 januari 1944 har därefter *kommerskollegium* ändrat sin ståndpunkt beträffande dispositionen av bergmästarbostället i Filipstad. Kollegium anför härom, att *disponenten E. U. P:son Troili* för »Wermlands och Dals bruksägare» i skrivelse till kollegium den 6 december 1943 hemställt, att kollegium ville till Kungl. Maj:t ingå med framställning, att kronan till en stiftelse, benämnd Stiftelsen bergsskolan i Filipstad, skulle avstå från sin eventuella rätt till bergmästarbostället i Filipstad under förutsättning att detta utan kostnad för kronan omändrades till och för framtiden disponerades såsom elevhem för bergsskolan i Filipstad. Även bruksägarna skulle då till förmån för stiftelsen avstå från sin eventuella rätt till bostället. Vidare skulle järnkontoret, som ägde skolan, överlåta denna till stiftelsen. Det för ombyggnaden av bostället erforderliga beloppet, 181 000 kronor, hade enligt uppgift redan anskaffats genom en insamling bland de intresserade industrieföretagen, varjämte kostnadsförslag och arbetsbeskrivning med tillhörande ritningar utarbetats och förslag till stadgar för stiftelsen uppgjorts. Enligt stadgeförslaget skulle stiftelsen hava till ändamål att äga och förvalta skolbyggnader och elevhem med därtill hörande fonder och andra tillgångar samt att därmed, i enlighet med ett av fullmäktige i järnkontoret fastställt reglemente jämte normaltimplaner och undervisningsprogram, bedriva undervisning i till bergshanteringen hörande ämnen. Stiftelsens styrelse skulle bestå av skolans rektor samt fyra av fullmäktige i järnkontoret valda ledamöter.

Järnkontoret hade biträtt framställningen och förklarat sig villigt att åtaga sig överinseendet över stiftelsen.

Kollegium anför därefter bland annat följande.

Oavsett huru frågan om äganderätten till bostället kommer att lösas anser sig kommerskollegium icke kunna biträda kammarkollegii förslag om upplåtande av bostället till hembygdsgård eller därmed jämförligt ändamål. Bostället har dock i nära 250 år varit knutet till bergshantering, och det synes då även vara rimligt att detsamma, när det icke längre är behövt för sitt ursprungliga ändamål, disponeras för att fylla något annat bergshanteringens berörande behov.

Genom det av Troili framställda förslaget skulle ett mycket behjärtansvärt ändamål kunna bli tillgodosett. Bergsskolan i Filipstad är nu den enda undervisningsanstalt i landet på det lägre och mellanstadiet, som meddelar undervisning direkt anpassad för bergshanteringens behov, och det vore beklagligt, om unga män, som önska studera vid bergsskolan, skulle hindras därifrån genom brist på bostäder eller nödgas bedriva sina studier under otillfredsställande betingelser i avseende å bostad till men för studieresultatet.

Byggnaderna, som äro över 150 år gamla, tarva en genomgripande ombyggnad för att kunna användas för det föreslagna ändamålet, och härför har, som ovan nämnts, bland intresserade industriföretag insamlats icke mindre än 181 000 kronor. I jämförelse med fastighetens taxeringsvärde, 50 000 kronor, är det alltså ett betydande bidrag, som den av bergsskoleundervisningen intresserade industrien lämnat. Då det är ett allmänt intresse, att skolan kan erbjuda goda studiemöjligheter, borde den från enskilt håll gjorda insatsen av statsmakterna hälsas med tillfredsställelse och kunna motivera sådan uppoffring från statens sida som att avstå från anspråk på bostället.

Vidare erinrar kollegium om, att järnkontoret för uppehållande av verksamheten vid bergsskolan åtnjuter statsbidrag. Detta statsbidrag utgår för budgetåret 1944/45 med 25 400 kronor, I årets statsverksproposition har under åttonde huvudtiteln (punkt 227), föreslagits, att bidraget skulle ökas till 34 000 kronor. Såsom villkor för bidragets utgående gäller bland annat, att bergsskolan skall stå under inseeende av överstyrelsen för yrkesutbildning. Kollegium anför härom, att kollegium utginge ifrån att om verksamheten vid bergsskolan övertoges av den föreslagna stiftelsen, skulle statsbidraget få tillgodonjutas av stiftelsen samt järnkontoret liksom hittills ansvara för det belopp, som därutöver erfordrades för uppehållande av verksamheten vid skolan.

Kollegium fortsätter därefter:

Bergsskolan skulle, sedan därtill knutits ett elevhem, helt visst bli i stånd att med större framgång bedriva sin verksamhet till gagn för det allmänna. Kollegium vill därför livligt tillstyrka att dessa planer bringas till utförande. Icke minst med hänsyn till det från industrien lämnade bidraget måste de medel, som bergmästarbostället representerar, anses bli till större nytta för bergshantering genom att användas enbart till stödjande av undervisningen vid bergsskolan i Filipstad på nu föreslaget sätt än om deras avkastning — utan nämnda bidrag — skulle fördelas på forskning och undervisning.

Kommerskollegium hemställde därför, med ändring i detta hänseende av sitt i skrivelsen den 20 januari 1940 framlagda förslag, att Kungl. Maj:t ville

uppdraga åt kollegium att överlämna bergmästarbostället i Filipstad med tillhörande fondmedel till Stiftelsen bergsskolan i Filipstad.

Vidare har nuvarande *bergmästaren* i Västra bergmästardistriktet *Joh. Kræpelien* i skrivelse den 8 januari 1944 till chefen för handelsdepartementet på anförda skäl föreslagit, att av avkastningen från boställena i Kopparberg och Filipstad — med förbehåll för den rätt kronan måtte äga till det sistnämnda — med tillhörande fondmedel och kommande försäljningsmedel skulle bildas en fond, från vilken distriktets bergmästare och gruvingenjör skulle erhålla ett årligt lönetillskott och nödvändiga förbättringar å Knutsbergs boställe bekostas. Ävenledes kunde i sådant fall av fondmedel tillgodoses de behov, som vårdnaden av distriktets arkiv medförde. Detta vore för närvarande inrymt i särskilda arkivbyggnader i Kopparberg och Filipstad, vilket förhållande medförde vissa olägenheter. Skulle framdeles bergmästar-expeditionen å Knutsberg komma att förläggas till Örebro och även detta boställe försäljas, skulle härigenom fonden öka, vilket skulle möjliggöra att bergmästaren erhöles kompensation för mistande av sin hittillsvarande förmån av fri bostad ävensom att statsverkets kostnad för hyra av expeditionsoch arkivlokaler därstädes kunde minskas.

Härjämte har *byggnadsstyrelsen* i infortrat utlåtande den 20 april 1944 yttrat sig i fråga om sättet för Filipstadsboställets ombyggnad.

Över den sålunda i ärendet föreliggande utredningen har därefter *statskontoret*, efter remiss, utlåtits sig den 14 juli 1944. Ämbetsverket yttrar bland annat:

Med hänsyn till vad kammarkollegiet och justitiekanslern anført vill statskontoret ej göra erinran mot att gruvingeniörsbostället Stora gården med därtill hörande kapitalmedel på sätt kommerskollegiet förordnat överlämnas till särskild stiftelse.

Ej heller vill statskontoret motsätta sig, att staten i enlighet med det av kommerskollegiet i utlåtande den 3 januari 1944 framställda, ändrade förslaget stöder det behjärtansvärda ändamål, vartill bergmästarbostället i Filipstad avses skola utnyttjas. Såsom villkor härför bör gälla, att bostället kommer till användning för angivet ändamål, ävensom att planerna för ombyggnads- och inredningsarbeten underställas Kungl. Maj:ts prövning.

Ehuru befattningshavare, som är underkastad 1939 års civila avlösningsreglemente, icke kan göra anspråk på att få tillgodonjuta förmånen av ifrågavarande boställen såsom tillägg till lönen, synas skäl dock föreligga att boställena, på sätt kammarkollegiet föreslagit och justitiekanslern tillstyrkt, överlämnas med förbehåll för enskild rätt. Kronan bör fritagas från hemuls-skyldighet beträffande Filipstadsbostället.

Statskontoret förutsätter, att de från allmänna indragningsstaten nu utgående ersättningar, 42 kronor till gruvingenjörsbostället Stora gårdens försäljningsmedel och 215 kronor till den till bergmästarbostället i Filipstad hörande fonden, efter ifrågavarande överlämnande skola upphöra att utgå.

Vidare har *riksantikvarieämbetet* i infortrat utlåtande den 19 september 1944 yttrat sig i frågan hur de båda boställenas kulturhistoriska värde bäst skall kunna bevaras. Ämbetet anför bland annat, att beträffande bergmästar-

gården i Filipstad borde i första hand komma i fråga att överlämna densamma till en museal eller hembygdsvårdande institution.

Slutligen har bergmästaren Kraepelin i skrivelse den 14 november 1944 till chefen för handelsdepartementet på anförda skäl hemställt att för viss angiven tid få uppbära avkastningen av boställena i Filipstad och Kopparberg med tillhörande fonder och ersättningar från allmänna indragningsstaten.

Departements-
chefen.

Sedan rikets indelning i bergmästardistrikt år 1937 ändrats ha bergsstatsboställena i Filipstad och Kopparberg upphört att tjäna såsom boställen åt bergsstatstjänstemän. Kommerskollegium har nu framlagt förslag rörande boställenas disposition.

Bostället i Filipstad med tillhörande fondmedel skulle enligt kollegii slutliga förslag överlätas till en stiftelse, benämnd »Stiftelsen bergsskolan i Filipstad». Stiftelsens uppgift skulle vara att äga och förvalta skolbyggnader och elevhem med därtill hörande fonder och andra tillgångar samt att meddela undervisning i ämnen, som höra till bergshantering. Bergsskolan i Filipstad äges för närvarande av järnkontoret, som förklarar sig villigt att utan gottgörelse överlåta skolan till stiftelsen. Vidare ha bland intresserade industriföretag insamlats 181 000 kronor att av stiftelsen användas för ombyggnad av bostället till elevhem åt bergsskolan.

Även andra förslag till disposition av Filipstadsbostället föreligga emellertid. Sålunda har kammarkollegium ifrågasatt, huruvida icke bostället borde indragas till kronan för att därefter upplåtas till hembygdsgård eller för något annat lämpligt, därmed jämförligt ändamål. Riksantikvarieämbetet förordar i första hand att bostället överlämnas till en museal eller hembygdsvårdande institution. Vidare har föreslagits att bostället skulle på lämpligt sätt disponeras till förmån för bergmästaren i Västra bergmästardistriktet och hans arbete.

Frågan om äganderätten till Filipstadsbostället är oklar. Goda skäl ha anförts för den meningen att bostället skulle vara kronans egendom. Äganderättsanspråk resas emellertid även av sammanslutningen »Bruksägare i Värmland och Dalsland». Vidare har ifrågasatts, om icke bergmästaren i Västra distriktet skulle äga viss rätt att disponera bostället.

Frågan om rätten till bostället kan avgöras allenast av domstol. Om bostället disponeras på sätt kommerskollegium föreslagit, ha emellertid bruksägarna erbjudit sig att till stiftelsen avstå sin eventuella rätt.

Efter övervägande av de sålunda föreliggande omständigheterna har jag funnit de starkaste skälen tala till förmån för kommerskollegii förslag. Filipstadsbostället skulle, om det användes såsom hem för bergsskolans elever, alltjämt vara knutet till bergshantering. Dispositionen skulle ske i samförstånd med bruksägarna i Värmland och Dalsland. Bergsskolans verksamhet skulle underlättas, och skolan skulle erhålla nyssnämnda bidrag å 181 000 kronor, som insamlats för ombyggnad av bergmästarbostället till elevhem. Jag förordar därför, att kronan överlåter sin eventuella rätt till bostället jämte tillhörande fondmedel till Stiftelsen bergsskolan i Filipstad. Överlåtel-

sen bör ske med förbehåll för enskild rätt och utan hemulsskyldighet för kronan. Som villkor för överlåtelsen bör gälla, att bostället kommer till användning för angivet ändamål, att planerna för ombyggnads- och inredningsarbeten underställas Kungl. Maj:t för godkännande samt att de arkivalier, som för närvarande förvaras å bostället, tills vidare få kvarbliva där. I samband med överlåtelsen bör på lämpligt sätt tillses, att boställsbyggnadens kulturhistoriska värde även i fortsättningen kommer att bevaras.

Utgifterna för bergsskolans drift bestridas för närvarande till viss del av staten och i övrigt av järnkontoret. I årets statsverksproposition har under åttonde huvudtiteln (punkt 227) äskats ett anslag av 34 000 kronor till Särskilda anstalter för yrkesundervisning: Bidrag till bergsskolan i Filipstad m. m. Jag förutsätter att, om vad jag nyss förordat bifalles, bidraget får utbetalas till stiftelsen. Järnkontoret är, enligt vad jag inhämtat, i sådant fall villigt att till stiftelsen utgiva det belopp, som därutöver erfordras för uppehållande av verksamheten vid skolan.

Beträffande bostället i Kopparberg tillstyrker jag kommerskollegii förslag att bostället med tillhörande fondmedel överlämnas till Hellefors, Hjulsjö och Nya Kopparbergs stiftelse för bergsbrukets främjande. För överlåtelsen böra i tillämpliga delar gälla samma villkor som nyss föreslagits beträffande Filipstadsbostället. Även beträffande Kopparbergsbostället bör i samband med överlåtelsen på lämpligt sätt tillses, att byggnadens kulturhistoriska värde bevaras.

För de sålunda ifrågasatta dispositionerna är riksdagens medverkan erforderlig.

Därest vad jag sålunda förordat vinner bifall, böra efter boställets överlämnande de från allmänna indragningsstaten nu utgående årliga ersättningarna till boställsfonderna icke vidare utbetalas.

Under åberopande av vad jag sålunda anfört hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva

dels att bergmästarbostället i Filipstad med tillhörande fondmedel må överlämnas till Stiftelsen bergsskolan i Filipstad,

dels ock att bergsstatsbostället i Kopparberg med tillhörande fondmedel må överlämnas till Hellefors, Hjulsjö och Nya Kopparbergs stiftelse för bergsbrukets främjande.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan behagar Hans Maj:t Konungen lämna bifall samt förordnar, att proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:
Gustaf Lindenbaum.